

**УЧАСТЬ КОМПОЗИТОРА І.В. ЩЕРБАКОВА
В ГРОМАДСЬКОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ**

Зроблена спроба реконструкції життєвого та творчого шляху відомого українського композитора та громадського діяча, уродженця Дніпропетровська, Ігоря Володимировича Щербакова.

Ключові слова: персоналістика, Щербаков І.В., композитор, лауреат Шевченківської премії, Національна спілка композиторів України.

Сделана попытка реконструкции жизненного и творческого пути известного украинского композитора и общественного деятеля, уроженца Днепропетровска, Игоря Владимировича Щербакова.

Ключевые слова: персоналистика, Щербаков И.В., композитор, лауреат Шевченковской премии, Национальный союз композиторов Украины

The attempt reconstruction of the life and career of the famous Ukrainian composer and social activist, born Dnepropetrovsk, Igor Shcherbakov.

Key words: personalistyka, Igor Shcherbakov, composer, Shevchenko Prize winner, National Union of Composers of Ukraine.

Одним із напрямів музейної науково-дослідної роботи є персоналістика: виявлення нових імен видатних земляків в різних галузях діяльності, комплектування фондів меморіальними персональними матеріалами, реконструкція життєвого й творчого шляху особистостей місцевої історії та культури, відтворення в експозиції музею та на виставках особливостей їх біографій і досягнень, популяризація творчої спадщини оригінальних постатей краю, які зробили внесок в його розвиток. За останні п'ять років в музеї актуалізувались дослідження життєвого шляху наших видатних земляків, які протягом 1962-2015 рр. були нагороджені Шевченківською премією в галузі літератури, музейної справи, живопису, музики, вокального та театрального мистецтва, архітектури [1; 2]. Були виявлені імена 48 творчих осіб – шевченківських лауреатів (упорядковано реєстр в алфавітній послідовності та за роками), які або народились на Дніпропетровщині, або працювали в різних колективах, закладах культури і мистецтва нашої області, роблячи свій неоціненний внесок у її розвиток [1, с. 130-135].

У 2015 р. виповнилося 60 років нашому сучаснику, славетному землякові, композитору, лауреату Шевченківської премії Ігорю Володимировичу Щербакову. Біографічні відомості про нього містяться в окремих газетних матеріалах [3], довідниках [6], в Інтернеті [9]. Досягнення в його музичній творчості проаналізовано у вступних статтях до видань музичних творів митця [4; 7]. У фондовому зібранні Дніпропетровського національного історичного

музею зберігаються, на жаль, лише окремі кольорові фотокартки композитора, тобто комплектування його персонального фонду триває.

І.В. Щербаков народився 19 листопада 1955 р. у Дніпропетровську. Його батько Володимир Георгійович (1906-1977) був журналістом; мати Вікторія Миколаївна (1918) лікарем-терапевтом; дружина Ганна Леонтіївна (1950) – працювала керівником галереї сучасного мистецтва «Кольори» Українського центру культурних досліджень Міністерства культури і мистецтв України. І.В. Щербаков має сина Ярослава (1986 р.н.). Ігор Володимирович закінчив фортепіанне відділення Дніпропетровського державного музичного училища ім. М. Глінки, (1970-1974), а потім Київську консерваторію ім. П.І.Чайковського (нині Національна музична Академія України). Навчався у класі композиції Віталія Кирейка у 1974-1979 рр. Працює в жанрах оперної, симфонічної, театральної, камерної інструментальної, вокальної, хорової та дитячої музики. Його твори виконуються в Україні та багатьох країнах світу, видаються в Україні та в Швейцарії (видавництво SORDINO). В даний час ексклюзивний видавець творів композитора за кордоном – видавництво Carl Lauren Keiser Music Publishing (Нью-Йорк, США). У свій час він був лауреатом І-ї премії Фестивалю «Композиторська Молодь України». Працював у штаті Міністерства культури (1980-1984). З 1985 був редактором видавництва «Музична Україна». Викладає композицію в Київській Національній музичній Академії з 1994 р., професор. Він є організатором, музичним директором фестивалю «Міжнародний форум музики молодих» (з 1991), музичним директором Міжнародного фестивалю «Музичні прем'єри сезону» (з 1999 року) [6, с. 648]. Ще на початку свого творчого шляху у 1992 р., виявляючи цікавість до народної музичної творчості й історії піснеспівів, композитор упорядкував збірник-пісенник стрілецьких пісень [5].

Ігор Щербаков є активним громадським діячем. Протягом 1999-2010 рр. він був головою Київської організації Національної Спілки композиторів України. З грудня 2010 р. по сьогодні – Голова Національної Спілки композиторів України, Голова Правління НСКУ. На даний час у лавах Спілки перебуває 454 члени (286 композиторів та 168 музикознавців) [3]. Творчість багатьох з них – це справжнє національне надбання, інтелектуальна та духовна скарбниця українського народу. Про значний внесок членів Спілки композиторів у розвиток національної культури свідчить той факт, що серед членів Спілки – 2 Герої України, 22 народних артиста України, 66 заслужених діяча мистецтв України, 15 лауреатів Національної премії України імені Тараса Шевченка, 5 академіків та 6 членів-кореспондентів Академії мистецтв України, 36 докторів наук, 63 професора, 25 лауреатів Премії ім. М.В.Лисенка, 13 лауреатів Премії ім. Б.М. Лятошинського, 21 лауреат Премії ім. Л.М. Ревуцького, 10 лауреатів Премії ім. В.С. Косенка тощо [3].

Як свідчать музикознавці, Ігор Щербаков належить до генерації сучасних українських композиторів, чия творчість і духовна спрямованість сформували образ української музики кінця ХХ – початку ХХІ століть [4, с. 5-6]. Його твори, що з'явилися ще у 80-ті роки ХХ століття відразу заявили про яскраву

особистість митця. Він – один з лідерів свого покоління. Музика Ігоря Щербакова одразу ніби поглинає слухача, вона включає його в багатий світ творчого мислення композитора, захоплює особливою енергетикою, пробуджує думку, співпереживання. Ігор Щербаков впливає на аудиторію своїм вмінням розкрити у творах найпотаємніші думки і переживання людини, йому притаманне заглиблення у внутрішню духовність особистості. Композитор ніби веде невимушений діалог зі слухачем, в якому переплітаються драматичні та ліричні інтонації. Ігор Щербаков володіє всіма засобами сучасного композиторського письма і вдало поєднує їх з світовими надбаннями композиторського досвіду. Він прагне розкрити в музиці світ людини, найважливіші цінності: віру, добро, красу [4, с. 5]. Масштабність обдарування Ігоря Щербакова відчувається в творах різних жанрів, різних років.

Творчий стиль композитора, за визначенням дослідників, відзначає висока духовність, широке семантичне поле музичної образності, особлива енергетична наповненість інтонаційного змісту, концепційність музичної драматургії, вишуканість оркестрової палітри, досконале володіння музичною формою. Макрокосмос Ігоря Щербакова – це нетлінні одвічні цінності. Його духовну музику («Покаянний стих» для скрипки і струнного оркестру) виконують кращі солісти і оркестри в Україні, Росії, Польщі, Швейцарії, Німеччині тощо. Міжнародне визнання мають його твори: арія «Пасіоне», 1992; кантата «Stabat mater», 1994; «Аве Марія», 1998; «Православний хоровий концерт», 1996; «Богородице, Діво, радуйся», 1998. В цих творах канонічні тексти знайшли оригінальну авторську інтерпретацію. Данина Шевченковій темі – опера-ораторія у 9 частинах «Тарас» (лібрето І. Мамчура за Б. Стельмахом, 1996) – масштабний за ідеєю і засобами виразності твір, просякнутий незвичним поглядом сучасної людини на шлях Кобзаря – від дитинства до юності, як шлях до поезії і до народу. У композитора є багато музичних творів для дітей – хорові, пісні, композиції для фортепіано [7], дитячі мюзикли звучать у театрах Києва, Мукачевого, Ніжина, Дрогобича [6, с. 648].

Аналізуючи творчість Ігоря Щербакова, сучасні музикознавці висловлюють думку, що саме йому вдалось поєднати володіння всіма технологіями сучасного композиторського письма з традиціями світового музичного досвіду минулого. Відомий музикознавець, однокурсник композитора Анатолій Калениченко дуже влучно сказав: «Ще під час навчання в консерваторії Ігор Щербаков відзначався високою працьовитістю, розумінням гумору, винятковою музичною ерудицією, і поряд з традиційним академічним ремеслом наполегливо опановував сучасну образність і виразність. Чи не тому навіть написані згодом ним у гостро сучасній стилістиці твори при тому не лише пост-експресіоністичної, пост романтичної та пост імпресіоністичної естетики, але й постмодерністської, позначені класичною гармонійністю. Може, це прозвучить надміру суб'єктивно, але навіть у суголосних кластерних епізодах таких творів мені відчувається елементи класичної графічності» [4, с. 5-6].

Осібнo стоїть новий твір Ігоря Щербакова, написаний у 2008 р., – духовний концерт-реквієм «Сон» на вірші відомого українського поета Юрія

Плаксюка. Пронизливий біль трагічних подій Голодомору в Україні, який лунає в кожній строфі поезії, знайшов своє втілення в експресивній музиці композитора Ігоря Щербакова. Композитору вдалося, використовуючи канонічні частини заупокійної меси, внести в них скорботу та щем душі своїх сучасників, які вклоняються пам'яті тих, хто загинув в ті страшні часи. Його музика звучить то молитовним піднесенням, то вселюдським плачем, особливо в частинах «Dies irae/Вічний біль» та «Lacrimosa/Пекельні сльози». В цьому творі Ігор Щербаков виступив як майстер сучасного хорового письма. Саме хорова палітра тембрів допомогла передати стан вселюдського каяття та високої молитви.

Доктор філософії Галина Степанченко зауважує у вступних статтях до видання музичних творів І. Щербакова, що в своїх духовних творах митець, звертаючись в більшості до неканонічних текстів, створює композиції, в яких канонічний зміст набирає сучасного звучання саме завдяки композиторському прочитанню і заглибленню в семантику старовинних текстів [4, с. 6]. Вся його духовна музика, як інструментальна, так і вокально-хорова, – це сповідь душі, сповнена внутрішньо-людської експресії. Емоційна виснаженість кожної інтонації при зовнішньо зосередженості викликає особливий стан молитовності, чим наповнені всі духовні твори Ігоря Щербакова, який дозволяє і виконавцям, і слухачам доторкнутися до вічності, відчутти Божу благодать.

Ігор Щербаков – митець сучасний. Він дуже точно відчуває пульс непростого життя країни, що своєрідно відбивається у його творах, наповнюючи їх своєрідним подихом, енергетикою, ритмо-інтонацією [4, с. 6]. Цікаво простежується це у зв'язках з поезією Ліни Костенко, до якої митець звертається впродовж багатьох років – кантати «Зима» та «Ознака вічності». Поезія Ліни Костенко в музиці Ігоря Щербакова розкривається глибоко і об'ємно, її лірика нібито отримує додатковий енергетичний струмінь. Здається, що композитор і поетеса об'єднані однією емоційною аурою. Музика Ігоря Щербакова на вірші Ліни Костенко – це безумовне досягнення в сучасному хоровому мистецтві. Ігор Щербаков дуже прискіпливий у виборі поезії для своїх творів. Афанасій Фет, Леся Українка, Кім Соволь, Ліна Костенко, Микола Воробйов, Максим Рильський, Юрій Плаксюк. В кожному з них він знаходить тільки для нього важливі інтонації, які суголосні його музичній уяві, його музичним уподобанням. Його діалог з поетом завжди приводить до створення композиції, в якій слово, наповнюючись музичною експресією, стає ще виразнішим. Композитор в усіх творах, пов'язаних з поетичним словом, всю багатомірність поетичних образів по своєму тонко і рафіновано озвучує поетичні рядки. Тому ці сторінки в вокально-хорових творах – одні з найяскравіших у доробку Ігоря Щербакова. Багато композицій Ігоря Щербакова виникло у співпраці з відомими українськими виконавцями – Йожефом Ермінем, Богодаром Которовичем, Валерієм Матюхіним. Деякі твори він писав на конкретного виконавця, враховуючи особливості його виконавського стилю. Його твори саме в їх виконанні багаторазово звучать в різних країнах світу, у

престижних концертних залах і викликають захоплення у численних слухачів [4, с. 6].

У 1996 р. І.В. Щербаков отримав почесне звання «Заслужений діяч мистецтв України». У 1999 році був нагороджений премією імені Тараса Шевченка. Він також є лауреатом Мистецької премії «Київ» ім. А.Веделя (2004), нагороджений орденом князя Володимира III ст. (2005), орденом «За заслуги» III ст. (2008), нагрудним знаком Київського міського Голови «Знак пошани».

Державну премію ім. Т.Г. Шевченка Ігор Щербаков отримав разом з М.І Мерзлікіним (режисером-постановником) за виставу «Пастка для відьми» у Київському державному музичному театрі для дітей та юнацтва, «за кращий твір для дітей та юнацтва» [6, с. 648]. «Пастка для відьми» – один із найпопулярніших дитячих музичних творів, який було втілено на сцені. Задум поставити казкову оперу для дітей «Івасик Телесик» належить директору Київського музичного театру для дітей та юнацтва Іванові Дорошенку. Ідея сподобалась й Ігорю Щербакову. Спочатку митці гадали оновити деякі сцени однойменної опери українського класика Кирила Стеценка. Коли Ігор Щербаков взявся за роботу, то з'явився новий оригінальний музичний твір, в якому лунали народні музичні мотиви. Робота над цим твором була досить велика і тривала майже рік. Завдяки зусиллям Ігоря Щербакова стара казка-опера зазвучала по-новому (автор лібрето нової версії Галина Конькова, вірші Федора Млинченка). Вистава в постановці режисера Миколи Мерзлікіна сподобалася глядачам, особливо малечі. Артисти театру пригадували, що діти просили батьків водити їх по кілька разів на цю виставу [3]. Опера-казка майже десять років не сходила зі сцени, перетворившись на музичний бестселер. В репертуарі музичного театру є й інші твори Ігоря Щербакова: опера «Тарас. Зоряна колискова», мюзикли «Севільські заручини», «Вінні-Пух у снігу». Для самого композитора музичний молодіжний театр – це велика любов, адже він написав музику аж до двадцяти вистав [4, с.6].

Таким чином, реконструкція творчої біографії Ігоря Щербакова, фактично, є однією з перших спроб окреслити напрями дослідження життя і творчості нашого сучасника, музичного діяча, у якого попереду ще багато творчих планів. Вона сприятиме комплектуванню музейних предметів про одного з провідних композиторів країни, який визначає поступ музичного життя України.

Бібліографічні посилання:

1. Бекетова В.М. Лауреати Шевченківської премії від Дніпропетровської області (до 50-річчя заснування Національної премії імені Тараса Шевченка) // Придніпров'я: історико-краєзнавчі дослідження: зб. наук. пр./ редкол.: С.І. Світленко (відп.ред.) та ін. – Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2011. – Вип. 9. – С. 126-135.
2. Бекетова В.М. Шевченківська премія творцям музею 1979 р.: віхи реконструкції та оновлення Дніпропетровського історичного музею // Історія і культура Придніпров'я: Невідомі та маловідомі сторінки: наук. щорічник. – К.: Національний гірничий університет; Видавець Олег Філюк, 2015. – Вип. 11. – С. 132-139.
3. Семененко Н. Ігорь Щербаков: «Сейчас композитор считает себя счастливым,

если услышит исполнение своего опуса, даже не мечтая о гонораре!» // День. – 2012. – № 202. – 6 ноября.

4. Степанченко Г.В. Ігор Щербаков: нарис про життя і творчість // Щербаков І.В. Твори для камерного оркестру [Ноти]: у 3 зошитах: Партитура / Вступна стаття Г.В. Степанченко. Зошит 1. – К.: Муз. Україна, 2011. – С. 5-7.

5. Стрилецькі пісні [Ноти]: Пісенник: для співу без супроводу / Упоряд. І. Щербаков. – К.: Муз. Україна, 1992. – 80 с.

6. Шевченківські лауреати. 1962-2001: Енциклопедичний довідник / Автор-упоряд. М.Г. Лабінський; Вступ. слово І.М. Дзюби. – К.: Криниця, 2001. – 696 с.

7. Щербаков І. В. Дитячий альбом [Текст]: Для фортепіано / Передм.: В. Теличко. – Ужгород: Карпати, 2006. – 38 с.

8. Щербаков І.В. Твори для камерного оркестру [Ноти]: у 3 зошитах: Партитура / Вступна стаття Г.В. Степанченко. Зошит перший. – К.: Музична Україна, 2011. – 110 с.

9. Щербаков Ігор Володимирович // <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

Надійшла до редколегії 10.02.2016 р.